

A PRÓBÁT KIÁLLTAM

Gemza Péter mondja

Jászberénybe jártam tanítóképzőbe. Itt elindult egy színházi alapképzés-program, amelyet Várszegi Tibor vezetett. Első nyáron Sárvári Józsit hívta meg, és mi elkezdünk dolgozni vele. Ez a tíz-tizenkét napos kurzus meghatározó volt számomra, behatóban akartam foglalkozni a tréningekkel. Egy éven át, naponta három-négy órát gyakoroltam, hol csoportosan, hol egyedül nekiállva a tréningnek.

A következő évben Nagy József jött tanítani. Már ott elkezdünk egy beszélgetést, érdekelt, hogy mit csinálok. A következő évben pedig utazásra indultunk Tiborral. Meg akartuk nézni őket. Egy egész Nagy József-hét Toulouse-ban! Beültünk egy Ladába, és kalandos úton eljutottunk a francia városba. Végignéztük a Jel Színház teljes akkori repertoárját. Ez fontos lépés volt az utamon.

A következő évben Nagy Józsefnek kisebb performansz-előadásai születtek. Ez olyan időszak volt még, amikor elkezdett Pesten dolgozni, és bárki beszállhatott a munkába, ha érdekelt a dolog. A Tilosban, a Mediawave Fesztiválon csináltunk bemutatókat. Döbrei Dénes és Bicskei Bütyök is hívtak az előadásba. Szkipe mondta nekik, hogy nekem szóljanak. Nézzék meg, hogyan állok a munkához. Ezt persze csak később tudtam meg, de nagyon izgalmas volt.

Ez talán az első Művészetek Völgye idején volt, oda készítettük az előadást. Megvolt a diplomám, és szólt, hogy jöjjenek a *Woyzeck*-be. Akkor elindultam az úton, és valami elké-

pesztő dologba csöppentem. Egyfelől a szövegelemzések és a beszélgetések szokatlan szintjével találkoztam, másrészt manuális munka is társult ehhez. Saját magadnak csinálod a díszletet, te magad teremtetted meg az előadáshoz szükséges összes „körítést”. Közben nagyon erős a közösség, a csapat.

A próbát kiálltam, mehettem tovább a dologgal. Folytatódott a *Woyzeck* ék-ütése – azaz amit a kortárs táncon ütött. Ma ez sikertörténet, az előadás bejárta a világot. De az elején egyáltalán nem így történt. Csak egy nagyon szűk réteg fogadta el és értékelte az előadást. Előbb lett híres külföldön, mint Franciaországban. Aztán ott is robbant, és megtette a hatását.

Ez volt, amit találtam, ez kezdődött, amikor megérkeztem közéjük. Hihetetlen gondolati mélység, és nem kevésbé hihetetlen munkaszeretet és munkabírás. A reflexivitás és a nyugalom szigete. Ahogy Szkipe fejében megszületik az előadás, aztán a szabadságon keresztül mindez kibomlik. A vezetés, ahogy ő vezette ezt, érzed a felelősségedet, ugyanakkor a szabadságodat, de azt is érzed, hogy egy világ része vagy. Egy színházi világnak és egy emberi közösségnek a része. Azt is tudod, hogy ez mind megy valami felé – s hogy az a valami: jó!

Nagyon sokáig nem voltak olyan ambícióim, hogy előadóművészettel akarnék foglalkozni. Arra gondoltam, ez nagyszerű lehetőség, hogy a tanításhoz alapokat szerezzek. Folyamatosan képeztem magamat kint is. Tíz év után állami, tánctanári diplomám lett. De ez nem volt ennyire tudatos. A színház olyan volt, mintha privát iskolában lennék. Dani, Bütyök, Szkipe, a hozzájuk folyamatosan érkező táncosok, a különböző stílusok állandó ütköztetése, s Szkipe elképesztő tempója. Mind hatalmas húzóerő volt. Ez a húsz év a kapaszkodásomról szólt, hogy sikerüljön ritmust tartani vele.

Közben mindegyre egyszerre kritika és csodálat tárgyát is képezte, hogy a csapat intellektuálisan is mindenki előtt járt. Az egész történetben minden atipikus volt. A tánc, a táncos, a színész, minden. Jöttek, kérdezték, ó, ez akkor milyen kontextusban születik?

Milyenben? A kontextus a folyamatos munka volt. Szünet? A nap huszonnégy órájában, az év háromszázhatvanöt napján ezen gondolkoztál.

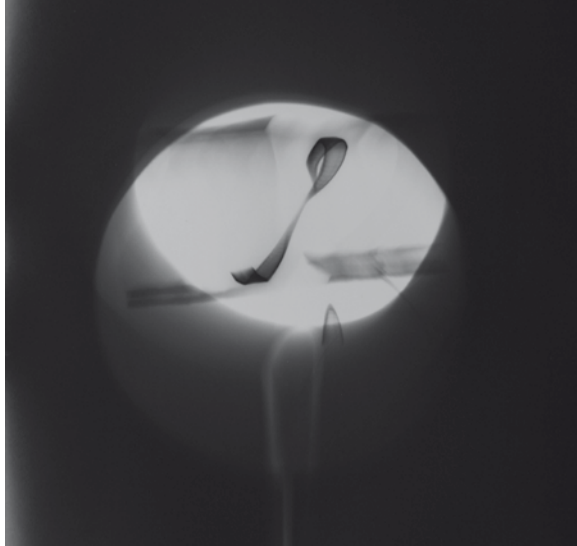
Hogyan fogadott bennünket a világ? Díszmenet volt. Hogyan mondjam másként? Kevés helyen voltunk, ahol ne az lett volna, hogy teljesen mindegy, milyen színházban vagy, a fogadtatás nagyon erős. Sok helyen játszottunk, de kevés alkalommal. Nem játszottunk ötveneket egy-egy színházban. Nem a hely, nem a város – persze, azok is izgalmasak voltak –, az alkotó emberekkel való találkozás volt remek. Kiderül, hogy egy hatalmas család az egész színház. Minél többet látsz belőlük és a színházaikból, annál inkább otthon érzed magad.

A húsz év átlagában volt vagy ötven-hatvan előadásunk évente, úgy feleannyi színházban. Megtalálod az archetípusokat, bármelyik helyen tudsz navigálni. Ha van egy olyan előadás, mint a *Woyzeck* – nem csak ez, de nekem ez öleli föl az ott töltött húsz évet –, akkor bárhová elmehetsz vele. Nem egy lokális problémáról szól, nem a politikáról, nem aktualitásokkal dolgozik, és nagy munka van mögötte. Akkor teljesen mindegy, hova viszed. Timbukta, bárhová. Akkor is megtalálja az utat az emberekhez és hozzájuk fog szólni.

Itt érünk el a színház egészen mély lényegéhez. Mindegy, hogy van-e szöveged, mindegy, hogy az elitnek játszol vagy a külvárosban, mindegy a vallás, mindenképpen egy mély, lényegi működést érintesz, társz föl.

Az én életemben az volt a fordulat, amikor a Jel Színház a *Comediát* játszotta az Operettben a kilencvenes évek elején. Innen úgy jöttünk ki Tiborral, hogy vagy abbahagyjuk az egészet, vagy akkor így. Legalább így. Az álmom az volt, hogy talán játsszak egyszer a *Comedia tempióban*.

Ez választás kérdése is, beülni egy Ladába, végigverni azt az utat, kihordani a főiskola tanulószobájából azt a negyven széket. Fölmosol, tréningezel, aztán visszapakolod az egészet, és így, minden nap. Én hiszek a napi munkában. Befekteted, van egy célod, azt

mondod, igen, ezt szeretném csinálni. Persze, sok szerencsés mozzanat is kell. Tényleg eljött oda, tényleg csináltuk, tényleg meghívtott, tényleg jól sikerült. De én jobban hiszek abban, hogy ez az állhatatosság eredménye. Nem egyszerűen csak dolgozik az ember, hanem célja van és beleáll. Akkor is, ha kipakolsz, de nincs ötlet. Ott vagy bent a teremben, nem megy, de arról gondolkodsz, azt írod, azt olvasod, és mind egy cél felé mutat. Amikor realizálódik, nem azt érzed, hogy a véletlen műve lenne, hanem azt érzed, igen, ezért dolgoztam.

Nagy József a legmeghatározóbb művész az életemben. Nagyon sok jó emberrel találkoztam, sok jó színházi emberrel. Megadta a sors, hogy sokukkal dolgozhassam. Nem a többiek akarom lebecsülni, amikor azt mondom, benne valami olyasmi indult el, ami teljesen mentes attól, hogy valaki azt mondaná rá, na, így kell kinéznie egy színházi előadásnak, így kell kinéznie egy táncelőadásnak. Az ő eredetisége példátlan. Amilyen világot teremt, ami belőle abba átsugárzik, az a legnagyobb művészi hozzáállás eredménye. Annak a csúcsa, amit alkotásnak nevezünk. Ezt nem lehet rövid idő alatt megteremteni. Nem lehet végiggondolatlanul, nem lehet százezer kompromisszumon keresztül végigverni. Ezt mind-mind hozzá tudta tenni ahhoz, ami az ő alkotása, és aminek egyetlen részletére sem tudod azt mondani, hogy ne lenne hiteles. Mert hiteles. Maradékalanul.

Mester. Olyan mester, mint a legrégebbiek és a legnagyobbak.

(Debrecen, 2015. január)